

Z badań

TOMASZ ZALEGA
Uniwersytet Warszawski

Wpływ kryzysu na dochodową elastyczność popytu na żywność gospodarstw domowych dotkniętych bezrobociem

Uwagi wstępne

Obecny kryzys finansowy z 2008 r. zaskakuje rozległością oraz głębokością negatywnych konsekwencji. Kryzys ten jest następstwem wielu współzależności, które mają swoje źródło w przemianach w sektorze bankowym oraz w oddziaływaniu tzw. megatrendów, do których można m.in. zaliczyć globalizację podziału pracy i wiedzy, narastanie ryzyka gospodarczego i finansowego, zmiany demograficzne, a także wyłanianie się nowego porządku ekonomicznego i politycznego. Zmiany zachodzące w gospodarce światowej, będące konsekwencją kryzysu finansowego, okazały się zbyt głębokie, aby jakkolwiek kraj mógł się przed nimi uchronić. Kryzys dotknął także Polskę, ale w relatywnie mniejszym stopniu niż większość krajów uprzemysłowionych czy też niektórych krajów naszego regionu.

Konsekwencje kryzysu gospodarczego w pełni uzasadniają permanentną obserwację zmian konsumpcji polskich gospodarstw domowych, w tym i tych, które mają w swoim składzie osobę bezrobotną. Najdotkliwszym skutkiem kryzysu gospodarczego jest zjawisko bezrobocia. Utrata pracy, a tym samym dochodów, przez jednego lub więcej członków gospodarstwa domowego, wpływa na pogorszenie warunki życia, rzutując tym samym na zmianę rynkowych zachowań konsumentów. Pojawia się w tym momencie zasadnicze pytanie, w jaki sposób i czy w ogóle kryzys gospodarczy wpłynął na konsumpcję gospodarstw domowych z osobami bezrobotnymi, a zwłaszcza na zakup żywności. Jeśli tak, to czy wydatki na żywność wzrosły, czy zmalały i jak kształtowały się współczynniki dochodowej elastyczności popytu na kluczowe produkty żywnościowe nabywane przez gospodarstwa domowe z osobą bezrobotną.

Celem artykułu jest ustalenie współzależności, jaka występuje między dochodami gospodarstw domowych z osobą bezrobotną a konsumpcją żywności. Skoncentrowano się na

dochodach i wydatkach oraz spożyciu podstawowych produktów żywnościowych gospodarstw domowych dotkniętych bezrobociem.

Determinanty popytu na żywność

Popyt gospodarstw domowych na żywność jest głównie determinowany czynnikami ekonomicznymi, tj. dochodami konsumentów i cenami nabywanych produktów, ewentualne oszczędnościami gospodarstw. Ważną rolę odgrywają również determinanty pozaekonomiczne, do których należy zaliczyć: czynniki demograficzne (struktura ludności według wieku i płci, wielkość gospodarstwa domowego, faza cyklu życia rodziny), czynniki społeczne (miejsce zamieszkania, poziom wykształcenia, przynależność do grupy społeczno-ekonomicznej), czynniki kulturowe (tradycje, upodobania i zwyczaje konsumentów), czynniki psychologiczne (moda, reklama, promocje, marka) oraz czynniki informacyjno-edukacyjne (informacje rynkowe o produktach, edukacja konsumentów). Dochody konsumentów oraz ceny nabywanych produktów w odniesieniu do gospodarstw domowych, w tym również gospodarstw dotkniętych bezrobociem, są zaliczane do podstawowych czynników kształtujących popyt na żywność.

Z ekonomicznego punktu widzenia funkcja popytu przedstawia zależność między ilością dobra Q , jaką konsumenci są skłonni i w stanie nabyć w danym okresie, a czynnikami ją określającymi, do których najczęściej zalicza się: cenę tego dobra P , dochód konsumenta Y , cenę innego dobra P_x (komplementarnego lub substytucyjnego), liczbę konsumentów N , zatem:

$$Q = f(P, Y, P_x, N).$$

W dużym uproszczeniu można przyjąć, że popyt jest funkcją tylko dwóch zmiennych, a mianowicie ceny i dochodu, a więc:

$$Q = f(P, Y).$$

Wpływy obu tych determinant nie muszą się sumować, a ich działanie może się krzyżować i wzajemnie niwelować¹. Można więc przyjąć założenie, że popyt jest sumą dwu składników, z których jeden zawiera cenę (P), a drugi dochód (Y)². W gospodarstwach domowych z osobą bezrobotną zarówno dochody rozporządzalne, jak i ceny żywności należą do podstawowych determinant kształtujących popyt na żywność.

Konceptualizacja badań

Materiał empiryczny stanowią wyniki badania przeprowadzone na terenie Mazowsza na próbie 1048 respondentów w okresie czerwiec–sierpień 2006 r. oraz na próbie 1173 bezrobotnych w okresie marzec–maj 2011 r. W 2006 r. w badaniach uczestniczyło 54,7% kobiet i 45,3% mężczyzn, w 2011 r. zaś 58,4% kobiet i 41,6% mężczyzn. Ważną zmienną przy badaniu konsumpcji jest miejsce zamieszkania. W próbie respondentów, zgodnie z przyjętymi założeniami badawczymi, znalazły się osoby mieszkające w głównych miastach Mazowsza:

¹ T. Zalega, *Mikroekonomia współczesna*, Uniwersytetu Warszawski, Warszawa 2011.

² Zob. A. Woś, *Elastyczność popytu na żywność*, w: *Encyklopedia Agrobiznesu*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1961; B. Górecki, *Ekonometria. Podstawy teorii i praktyki*, Key Text, Warszawa 2010.

w Warszawie — 23,4% w 2006 r. (27,8% w 2011 r.), Żyrardowie — 19,2% w 2006 r. (21,6% w 2011 r.), Płocku — 23,3% w 2006 r. (25,7% w 2011 r.), Radomiu — 19,5% w 2006 r. (12,3% w 2011 r.) i Ostrołęce — 14,6% w 2006 r. (12,6% w 2011 r.).

Najlicniejszą grupą respondentów w pięciu ankietowanych miastach stanowiły osoby w wieku 26–35 lat (39,3% w 2006 r. i 42,9% w 2011 r.), drugą co do wielkości kategorię stanowiły osoby w wieku 36–50 lat (37,1% w 2006 r. i 24,9% w 2011 r.), najmniej liczną zaś osoby najstarsze, tj. mające 51 lat i więcej (9,8% w 2006 r. i 9,1% w 2011 r.).

W badaniu zadano respondentom pytanie o wykształcenie. W kwestionariuszu wywiadu przedstawiono 6 kategorii wykształcenia: podstawowe, zasadnicze zawodowe, średnie zawodowe, średnie ogólnokształcące, policealne i wyższe. W badanej próbie największą grupę stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym (27,9% w 2006 r. i 25,6% w 2011 r.) oraz średnim ogólnokształcącym (18,4% w 2006 r. i 24,2% w 2011 r.), podczas gdy najmniej licznie były reprezentowane osoby z wykształceniem średnim zawodowym (13,8% w 2006 r. i 10,9% w 2011 r.) oraz z wykształceniem wyższym (9,3% w 2006 r. i 10,1% w 2011 r.).

Warto także zwrócić uwagę, że ok. 60% badanych określiło siebie jako „głową gospodarstwa”. Ponadto, bardzo duża grupa gospodarstw (59,9% w 2006 r. i 62,3% w 2011 r.) utrzymywała się z zarobków tylko jednego członka rodziny, a blisko 20% z nich nie miała w swym składzie osób zarobkujących. Sytuacja taka musi w zdecydowanie negatywny sposób wpływać na poziom życia osiąganym przez te gospodarstwa domowe.

Ponad 1/3 badanych stanowiły osoby będące reprezentantami 3-osobowych gospodarstw domowych (32,1% w 2006 r. i 33,8% w 2011 r.), nieco mniejszą grupę badanych stanowiły 2-osobowe (25,0% w 2006 r. i 26,1% w 2011 r.) i 4-osobowe gospodarstwa domowe (odpowiednio 23,9% i 22,1%). Natomiast 12,3% w 2006 r., a 11,6% w 2011 r. było przedstawicielami 1-osobowych gospodarstw domowych; jedynie ponad 6% stanowiły gospodarstwa domowe liczące 5 osób i więcej.

Wśród badanych aż 39,2% w 2006 r. i 25,3% w 2011 r. nie miało na utrzymaniu dzieci, natomiast 30,6% w 2006 r. i 34,8% w 2011 r. miało jedno dziecko, a 21,8% w 2006 r. i 33,4% w 2011 r. — dwoje dzieci; zaledwie 6,7% w 2006 r. i 6,5% w 2011 r. to gospodarstwa domowe wielodzietne.

W badaniach przyjęto jako wskaźnik wielkości dochodu gospodarstwa domowego na 1 osobę i wielkość uzyskiwanego dochodu. Wielkość dochodu na 1 osobę w gospodarstwie domowym podzielono na sześć kategorii: do 200 zł, 201–400 zł, 401–600 zł, 601–800 zł, 801–1000 zł i powyżej 1000 zł. W 2006 r. największą grupę wśród respondentów stanowiły osoby, których miesięczny dochód na 1 osobę mieścił się w przedziale 401–600 zł (29,1%), a najmniej liczną osoby, które uzyskiwały dochody w wysokości powyżej 1000 zł (7,9%). W 2011 r. największą grupę stanowiły gospodarstwa domowe uzyskujące dochody w wysokości 801–1000 zł (35,6%), a najmniejszą grupę — osoby osiągające dochód do 200 zł (1%), a także osoby, których miesięczny dochód mieścił się w przedziale 201–400 zł (2,7%).

W celu analizy wpływu dochodów na spożycie żywności wykorzystano metodę ekonometryczną opartą na elastyczności popytu. Podstawowym miernikiem umożliwiającym określenie zależności, jaka zachodzi między rozporządzalnymi dochodami konsumentów a konsumpcją żywności, jest dochodowa elastyczność popytu.

Dochodowa elastyczność popytu ($E_{y,d}$) wyraża stosunek procentowej zmiany popytu ($\% \Delta D$) do procentowej zmiany dochodu ($\% \Delta Y$). Współczynnik ten można zapisać (wykorzystując metodę punktową) następująco³:

³ T. Załęga, *Mikroekonomia*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2008, s. 99–100.

$$E_{yd} = \frac{\% \Delta D}{\% \Delta Y} = \frac{\frac{\Delta D}{D}}{\frac{\Delta Y}{Y}} = \frac{\Delta D}{\Delta Y} \cdot \frac{Y}{D},$$

gdzie:

ΔD — zmiana popytu na dobro,

ΔY — zmiana dochodu konsumentów.

Współczynniki dochodowej elastyczności popytu na podstawowe produkty żywnościowe oraz współczynniki dochodowej elastyczności wydatków na żywność obliczono na podstawie funkcji logarytmiczno-hiperbolicznej wg wzoru:

$$y = e^{\alpha} + \frac{\beta}{Y},$$

gdzie:

e — liczba Eulera,

α i β — parametry funkcji,

Y — dochód.

Na podstawie oszacowanych parametrów obliczono współczynniki dochodowej elastyczności popytu zapisane wzorem:

$$\sigma = \frac{-\beta}{Y}.$$

Funkcja logarytmiczno-hiperboliczna ma asymptotę wyznaczającą empiryczny poziom (antylogarytm parametru α), do którego dąży konsumpcja (spożycie) przy dochodach konsumentów rosnących nieograniczenie. W obliczeniach przyjęto założenie, że konsumpcja jest wyłącznie funkcją dochodów. Do obliczeń współczynników dochodowej elastyczności popytu wykorzystano program komputerowy STATISTICA.

Współczynniki dochodowej elastyczności popytu na produkty żywnościowe mogą przyjmować wartości zarówno dodatnie, jak i ujemne. Ujemna wartość współczynników świadczy o zmniejszeniu się popytu na określony produkt w miarę wzrostu dochodu konsumenta i odnosi się do dóbr podrzędnych, które przy wzroście dochodów są zastępowane substytutami wyższego rzędu. W przypadku gdy współczynniki są równe zero, wówczas popyt jest doskonale nieelastyczny (sztywny) i dotyczy dóbr podstawowych, które są traktowane jako produkty niezbędne w codziennym życiu (np. sól, mąka). Jeżeli współczynniki są większe od jedności, to popyt jest elastyczny względem dochodu i dotyczy dóbr wyższego rzędu, a jeśli są niższe od jedności, wówczas mamy do czynienia z popytem nieelastycznym (mało elastycznym), co ma miejsce w przypadku dóbr normalnych. Im współczynniki dochodowej

elastyczności popytu są wyższe, tym silniejszy jest wpływ dochodów na konsumpcję produktów żywnościowych⁴.

Dochody i wydatki gospodarstw domowych

Sytuacja materialna stanowi jeden z najistotniejszych problemów dla bardzo wielu gospodarstw domowych w Polsce. W odniesieniu do osób bezrobotnych i ich rodzin waga bieżących i oczekiwanych trudności finansowych nabiera jeszcze istotniejszego znaczenia. Jest oczywiste, że utrata bądź znaczne ograniczenie dochodów choćby jednego członka rodziny wpływa w negatywny sposób na poziom dochodów całego gospodarstwa domowego. Gospodarstwa, których środki na konsumpcję uległy obniżeniu, często drastycznemu, zostały zmuszone do konstruowania nowego koszyka dóbr i usług. Należało ograniczone dochody indywidualne podzielić na dotychczas zaspokajane potrzeby z budżetów domowych oraz na dobra i usługi, które „wypadły” z finansowania poprzez fundusz spożycia społecznego. Wszystkie gospodarstwa domowe zostały zmuszone dostosować strukturę wydatków do niższego poziomu dochodów i nowej struktury (relacji) cen. Z przeprowadzonych badań wynika, że w 2006 r. przeciętny nominalny miesięczny rozporządzalny dochód *per capita* kształtował się na poziomie 676,63 zł, w 2011 r. zaś wyniósł 1024,98 zł.

Kategoria dochodów nominalnych nie odzwierciedla jednak faktycznych dochodów gospodarstwa domowego. Skutkiem poziomu dochodów nominalnych i zmian wskaźników cen dóbr i usług konsumpcyjnych są zmiany dochodów w ujęciu realnym. Uwzględniając wskaźniki zmiany cen towarów i usług konsumpcyjnych, można stwierdzić, że w 2006 r. wskaźnik wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych kształtował się na poziomie 100,9, w II kwartale 2011 r., zaś w stosunku do analogicznego kwartału roku poprzedniego, ukształtował się na poziomie 104,2⁵. Największy wpływ na poziom wskaźnika miały podwyżki cen żywności (o 6,7%) oraz opłat związanych z mieszkaniem (o 5,1%). Należy w tym miejscu zaznaczyć, że wzrost kosztów utrzymania, który nie jest rekompensowany odpowiednim wzrostem dochodów, prowadzi do ubożenia gospodarstw domowych, co ma swoje bezpośrednie przełożenie na obniżenie ich poziomu życia. Ogólnie można stwierdzić, że niski wzrost dochodów realnych bądź ewentualny ich spadek nie wpływa korzystnie na zmiany konsumpcji gospodarstw domowych, w tym również z osobami bezrobotnymi.

Z analizy struktury wydatków gospodarstw domowych z osobą bezrobotną wynika, że w latach 2006 i 2011 79% dochodów przeznaczano na zaspokojenie potrzeb podstawowych. Wydatki na tzw. potrzeby ponadpodstawowe były rzędu 19% (są to wydatki na kulturę, sport, turystykę i wypoczynek, a także na środki komunikacji indywidualnej). Pozostałe 2% stanowią tzw. wydatki inne.

Zmiany zachodzące w konsumpcji na szczeblu gospodarstwa domowego znajdują swoje odzwierciedlenie w zmianach struktury wydatków konsumpcyjnych. Porównując strukturę wydatków w latach 2006 i 2011, można zaobserwować spadek udziału wydatków na żywność. Ponadto, tendencja spadkowa miała miejsce w udziałach wydatków na odzież i obuwie. Tendencje wzrostowe można było zaobserwować w przypadku udziału wydatków na alkohol i wyroby tytoniowe, utrzymanie i wyposażenie mieszkania (głównie za sprawą wzrostu stałych opłat mieszkaniowych), ochronę zdrowia, higienę osobistą, transport i łączność, edukację oraz sport, turystykę i wypoczynek.

⁴ T. Załęga, *Konsumpcja — podstawy teoretyczne*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2007, s. 95–96.

⁵ Zob. www.stat.gov/gus/5840_2665.PLK.HTML.htm

Wśród badanych gospodarstw domowych z osobami bezrobotnymi wyżywienie rodziny jedynie przez co czwartego respondenta zostało ocenione jako dobre. Zaledwie ponad 1% ankietowanych określił je jako bardzo dobre, podczas gdy jako złe 33,8% w 2006 r. i 35,1% w 2011 r., a jako bardzo złe 6,7% w 2006 r. i 8,5% w 2011 r. Co trzeci z zapytanych bezrobotnych uważał, że potrzeby żywnościowe są zaspokajane w ich gospodarstwach na poziomie zadowalającym.

Spżycie żywności w gospodarstwach domowych

W analizowanym okresie istotnie zmniejszył się udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem gospodarstw domowych — w 2006 r. kształtował się na poziomie 26,7%, w 2011 r. zaś w granicach 25,1%. Najwyższy procentowy udział wydatków na żywność cechował gospodarstwa domowe zamieszkałe w Radomiu (27,9% w 2006 r. i 24,5% w 2011 r.), a następnie w Ostrołęce (27,1% w 2006 r. i 25,2% w 2011 r.) i Płocku (27,3% w 2006 r. i 25,9% w 2011 r.). Najniższy udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem cechował gospodarstwa domowe zamieszkałe w Warszawie (25,3% w 2006 r. i 23,1% w 2011 r.).

Przemiany wydatków na żywność znajdują przede wszystkim odbicie w ilościowym spożyciu produktów żywnościowych przez gospodarstwa domowe. Ogólnie jednak można powiedzieć, iż w badanym okresie mamy do czynienia ze spadkiem spożycia wielu grup produktów żywnościowych.

Porównując spożycie żywności w roku 2011 ze spożyciem w 2006 r., można zaobserwować następujące tendencje:

- spożycie przetworów zbożowych, w tym pieczywa, we wszystkich ankietowanych gospodarstwach domowych obniżyło się o ponad 9%;
- minimalnie spadło spożycie kasz i płatków (o 4%), bardziej znaczący był spadek spożycia mąki (o ponad 14%);
- różnorodna sytuacja wystąpiła w przypadku nabiału: spożycie mleka obniżyło się o blisko 28%, a serów twarogowych o 3,4%, natomiast wzrost konsumpcji dotyczył serów dojrzewających i topionych (o 19,3%), jogurtów i napojów mlecznych (o 10,9%) oraz jaj (o 2,1%);
- obniżyło się spożycie owoców i przetworów owocowych o ok. 11% oraz warzyw i przetworów warzywnych o 10,9%, w tym ziemniaków o blisko 12%;
- spożycie ryb i przetworów rybnych obniżyło się o 13,4%;
- spośród produktów tłuszczowych spożycie margaryny i innych tłuszczów roślinnych obniżyło się o 7,6%, spożycie masła nie uległo zmianie, a spożycie oliwy z oliwek i oleju roślinnego wzrosło o ponad 11,7%;
- nastąpił minimalny wzrost spożycia mięsa (o 2,8%)
- nastąpił widoczny spadek spożycia herbaty (o ponad 12%), przy jednoczesnym wzroście spożycia kawy (o ponad 11%);
- spożycie cukru obniżyło się o ponad 18%.

Z danych tych wynika, że w przypadku badanych bezrobotnych gospodarstw domowych spośród produktów białkowych najbardziej spadło spożycie mleka i ryb, a najbardziej wzrosło spożycie serów dojrzewających i topionych. W przypadku produktów węglowodanowych największy spadek spożycia dotyczył cukru, mąki i ziemniaków, a największy wzrost — makaronu. Jeśli zaś chodzi o produkty tłuszczowe, to w największym stopniu wzrosło spożycie oliwy z oliwek i olejów roślinnych, natomiast widoczny spadek spożycia dotyczył głównie margaryny. W latach 2006–2011 wystąpiło obniżenie wartości energetycznej

wyżywienia, co można potraktować za pozytywną zmianę diety gospodarstw domowych dotkniętych bezrobociem.

Współczynniki dochodowej elastyczności popytu

W świetle przeprowadzonych analiz statystycznych okazało się, że współczynnik dochodowej elastyczności popytu na żywność dla gospodarstw domowych o niepewnych dochodach z osobami bezrobotnymi wyniósł 0,812. Oznacza to, że przyrost przeciętnego dochodu w ankietowanych gospodarstwach domowych o 1% może spowodować wzrost wydatków na żywność o 0,812%. Tak wysoki współczynnik dochodowej elastyczności dochodowej popytu jedynie potwierdza, że analizowana grupa gospodarstw domowych ma niezaspokojone potrzeby żywnościowe, co w rezultacie grozi niedożywieniem, które powoduje poważne konsekwencje zdrowotne, zwłaszcza wśród dzieci.

Współczynniki dochodowej elastyczności popytu na wybrane produkty żywnościowe w wyrazie ilościowym w gospodarstwach domowych z osobami bezrobotnymi w swoim składzie przedstawiono w tabelicy.

Tablica. Współczynniki dochodowej elastyczności popytu na wybrane produkty żywnościowe w ankietowanych gospodarstwach domowych

Wyszczególnienie	Współczynniki dochodowej elastyczności popytu na wybrane produkty żywnościowe
Pieczywo (w kg)	0,050
Mąka (w kg)	0,017
Kasze i płatki (w kg)	0,409
Makaron (w kg)	0,314
Ryż (w kg)	0,514
Warzywa (w kg)	0,619
w tym ziemniaki	-0,008
Owoce (w kg)	1,405
Mięso (w kg)	0,384
Ryby (w kg)	1,186
Masło (w kg)	1,317
Margaryna i inne tłuszcze roślinne (w kg)	-0,215
Oliwa z oliwek i oleje roślinne (w l)	0,410
Mleko (w l)	0,207
Jogurty i napoje mleczne (w l)	1,834
Sery twarogowe (w kg)	1,103
Sery dojrzewające i topione (w kg)	1,107
Jaja (w szt.)	0,353
Herbata (w kg)	0,957
Kawa (w kg)	0,401
Cukier (w kg)	0,094

Źródło: Badania własne.

Z analizy współczynników dochodowej elastyczności popytu na wybrane produkty żywnościowe obliczone dla gospodarstw domowych z osobami bezrobotnymi wynika, że do dóbr wyższego rzędu należą: owoce, ryby, masło, jogurty i napoje mleczne, sery twarogowe oraz sery dojrzewające i topione. Świadczą o tym współczynniki, które na te produkty żywnościowe kształtowały się powyżej jedności. Do dóbr normalnych, dla których współczynniki dochodowej elastyczności popytu są nieelastyczne, czyli zmiany popytu zachodzą wolniej niż zmiany dochodu, należą: pieczywo, mąka, kasza i płatki, makaron, ryż, warzywa, mięso, mleko, oliwa z oliwek i oleje roślinne, jaja, herbata, kawa i cukier. Dobrami podrzędnymi, dla których współczynniki dochodowej elastyczności popytu na produkty żywnościowe są ujemne (czyli wzrost dochodu konsumentów powoduje spadek popytu), należą ziemniaki oraz margaryna i inne tłuszcze. W gospodarstwach domowych z osobami bezrobotnymi 61,9% spożywanych produktów żywnościowych (spośród 21 analizowanych) stanowią dobra normalne, 28,6% — dobra wyższego rzędu, a 9,5% — dobra podrzędne.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza współzależności między dochodami a konsumpcją żywności w gospodarstwach domowych z osobą bezrobotną w okresie kryzysu pozwala wyciągnąć następujące wnioski.

- Nastąpiło spowolnienie dynamiki zmian wynikających z pierwszego prawa Engla.
- Spadek udziału wydatków żywnościowych jest wyrazem nie ogólnego wzrostu poziomu życia gospodarstw domowych z osobami bezrobotnymi w swoim składzie, ale raczej konieczności przeznaczania coraz większych sum na inne cele, głównie na utrzymanie mieszkania.
- Prześledzenie zmian w ilościowym spożyciu artykułów żywnościowych w okresie kryzysu świadczy o tym, że zmniejszenie się udziału wydatków na żywność w wydatkach ogółem gospodarstw domowych z osobami bezrobotnymi jest wynikiem raczej konieczności niż poprawy poziomu życia. Równocześnie mamy do czynienia ze spadkiem spożycia stosunkowo dużej ilości produktów żywnościowych, z wyjątkiem makaronu, mięsa, jaj, serów dojrzewających, jogurtów i napojów mlecznych oraz oliwy z oliwek i olejów roślinnych. W przypadku dwóch ostatnich produktów jest to najprawdopodobniej objaw zmian wzorców wyżywienia, polegających na coraz częstszym odchodzeniu od spożywania tłuszczów zwierzęcych na korzyść tych, które nie zawierają groźnego dla organizmu człowieka cholesterolu.
- Z analizy współczynników dochodowej elastyczności popytu na wybrane, podstawowe produkty żywnościowe wynika, że gospodarstwa domowe z osobą bezrobotną spożywają najwięcej produktów żywnościowych zaliczanych do tzw. dóbr normalnych, a najmniej konsumują dóbr podrzędnych.

Summary

The global economic crisis has stirred up quite clear repercussions in economies of all countries. The social dimensions of the global crisis are, undoubtedly, growth of unemployment, drop of households' incomes, change of the consumption pattern, changes in the styles of behaviour, right to feeling of serious states of anxiety and depression, which result from the fear of loss of job, difficulties with finding a new job, aggravation of the financial condition, fear of loss of savings or inability to repay credits. Because the global crisis has also affected the Polish socio-economic reality, the author in his article focused on description

of the correlation that occurs between incomes of households with an unemployed person and food consumption. Having discussed the most important determinants of demand, he presents the research methodology and assumptions, then focuses on incomes and expenditure and on food consumption in the households touched by unemployment. He analyses the coefficients of income elasticity of demand for the selected food products.

Резюме

Экономический кризис в мире вызвал довольно отчетливые отклики в экономиках всех стран. Социальными измерениями мирового кризиса несомненно являются: рост безработицы, снижение доходов домохозяйств, изменение структуры потребления, перемены в стилях поведения, вплоть до ощущения серьезных состояний страха и депрессии, которые вытекают из опасения перед потерей работы, трудностями с поиском новой работы, ухудшением материального положения, опасения перед потерей сбережений или невозможностью погашения кредитов. Поскольку мировой кризис повлиял также на польскую общественно-экономическую действительность, в статье сосредоточили внимание на определении взаимозависимости, какая выступает между доходами домохозяйств с безработным членом и потреблением продуктов питания. После обсуждения основных детерминантов спроса автор представляет методологию и предпосылки исследования, а затем сосредоточивает внимание на доходах и расходах, а также на потреблении продуктов питания в домохозяйствах, затронутых безработицей. Автор проанализировал коэффициенты подоходной эластичности спроса на избранные продукты питания.

TERESA ŚLABY, ANNA DĄBROWSKA

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Sytuacja małych sklepów osiedlowych w świetle opinii ich właścicieli

Uwagi wstępne

W ostatnim czasie, zwłaszcza w warunkach kryzysu gospodarczego, wiele miejsca poświęca się zmianom, jakie zachodzą w handlu detalicznym, przede wszystkim w odniesieniu do produktów spożywczych. Dotyczy to nie tylko Polski, lecz także innych krajów Unii Europejskiej. Według Komisji Europejskiej, handel detaliczny został wybrany na przedmiot monitorowania ze względu na jego wielowymiarowe znaczenie dla gospodarki każdego kraju i silne powiązania z innymi rodzajami działalności gospodarczej. Handel detaliczny charakteryzuje kilka zmiennych, takich jak np. forma sprzedaży, wielkość sklepu czy jego lokalizacja.

Rynek handlu detalicznego warunkuje dostęp do szerokiego wyboru dóbr konsumpcyjnych, w tym dóbr pierwszej potrzeby. Jego istnienie i dobre funkcjonowanie ma bezpośrednie przełożenie na poziom zaspokajania potrzeb oraz poziom i jakość życia obywateli.